

Hoge Raad, 29 september 1989, Van Spijk v Beeldrecht

LASTGEVING - AUTUERSRECHT

Geen privatieve werking exclusieve volmacht [oud BW]

- Een volmacht brengt, ook indien zij onherroepelijk is, niet mee dat de volmachtgever zijn betreffende bevoegdheid verliest.

In het midden kan blijven of de rechtbank de door de Stichting ingeroepen 'exclusieve' bevoegdheid heeft opgevat als een onherroepelijke volmacht of — mede — als een 'exclusieve' bevoegdheid om als lasthebster in eigen naam de rechten van de kunstenaars uit te oefenen. Een volmacht brengt, ook indien zij onherroepelijk is, niet mee dat de volmachtgever zijn betreffende bevoegdheid verliest. Voor zover hier van belang geldt hetzelfde voor een last om in eigen naam op te treden ter uitoefening van de rechten van de lastgever, tot wiens vermogen die rechten immers ook bij een zodanige last blijven behoren. In een en ander wordt geen verandering gebracht door een aan de volmacht of de last verbonden obligatoir beding als hier

door de rechtbank is aangenomen en dat naar zijn aard in beginsel alleen degenen bindt tussen wie dat beding is overeengekomen.

Vindplaatsen: NJ 1990, 307, m.nt Verkade

Hoge Raad, 29 september 1989

(Sniijders, De Groot, Bloembergen, Roelvink, Davids)

[...]

Uitgeverij van Spijk BV, te Venlo, eiseres tot cassatie, adv. Mr. C.J.J.C. van Nispen, tegen

Stichting Beeldrecht te Amsterdam, verweerster in cassatie, adv. Mr. R. Laret.

1. Het geding in feitelijke instanties

Verweerster in cassatie — verder te noemen de Stichting — heeft bij exploit van 11 sept. 1985 eiseres tot cassatie — verder te noemen Van Spijk gedagvaard voor de Ktr. te Venlo en gevorderd dat de Ktr. bij vonnis, uitvoerbaar bij voorraad, Van Spijk zal veroordelen om aan de Stichting te betalen de som van 3133,20 met de wettelijke interessen vanaf 13 aug. 1985.

Nadat Van Spijk tegen die vordering verweer had gevoerd, heeft de Ktr. bij vonnis van 30 okt. 1985 de vordering toegewezen.

Tegen dit vonnis heeft Van Spijk hoger beroep ingesteld bij de rechtbank te Roermond.

Bij vonnis van 17 sept. 1987 heeft de rechtbank het vonnis van de Ktr. bekrachtigd.

[...]

3. Beoordeling van het middel

3.1. In cassatie moet van het volgende worden uitgegaan.

Van Spijk heeft een uitgave in boekvorm het licht doen zien, getiteld '8 Realisten', waarin opgenomen werken van acht beeldende kunstenaars, onder wie Hans Bayens en Harry op de Laak. Van Spijk heeft aldus werken van kunst veelevoudigd in de zin van de art. 10, 12 en 13 Auteurswet 1912.

Bayens en Op de Laak zijn aangesloten bij de Stichting. Blijkens art. 2 van de Statuten van de Stichting is haar doel — voor zover hier van belang — de behartiging van de auteursrechtelijke belangen van de bij haar aangeslotenen ter zake van alle werken als bedoeld in art. 10 lid 1 onder 6e t/m 10e Auteurswet 1912.

Ingevolge art. 3 van de Statuten bestaat deze belangenbehartiging onder meer uit het voeren van beheer over alle rechten die betrekking hebben op de reproductie of tentoonstelling van werken van haar aangeslotenen als hiervoor bedoeld, daaronder begrepen de inning en uitbetaling van de opbrengsten, die uit die rechten voortvloeien, alsmede het voeren van gerechtelijke procedures, al dan niet op eigen naam, ter bescherming van de rechten van de aangeslotenen. De in de uitgave van Van Spijk opgenomen werken vallen onder die, bedoeld in voormeld art. 2.

Bij de Stichting aangesloten kunstenaars — dus ook Bayens en Op de Laak — zijn gebonden aan het Reglement van Aansluiting. Voor zover hier van belang

houdt art. 3 van dat reglement in — in de bewoordingen van de rechtbank — ‘dat door de aansluiting de aangeslotenen met uitsluiting van henzelf, aan de Stichting de exclusieve opdracht geven de auteursrechten uit te oefenen overeenkomstig de in art. 2 en 3 van de Statuten omschreven bevoegdheden’. Van Spijk had tot opnemings van de werken van Bayens en Op de Laak in voormelde uitgave geen toestemming van de Stichting en heeft noch aan de Stichting noch aan voormelde kunstenaars ter zake van auteursrechten een vergoeding voldaan.

De Stichting heeft van Van Spijk ter zake van die rechten het hiervoor onder 1 vermelde bedrag gevorderd.

Van Spijk heeft zich verweerd met een beroep op toestemming van de kunstenaars, waarbij geen ‘verschuldigheid van rechten’ is bedongen, onderscheidenlijk met de stelling dat de kunstenaars van die verschuldigheid uitdrukkelijk hebben afgezien.

De rechtbank heeft dit verweer verworpen. Zij is daarbij ervan uitgegaan dat de omstandigheid dat de beide kunstenaars de behartiging van hun belangen ‘exclusief hebben opgedragen aan de Stichting’, meebrengt dat de kunstenaars niet meer tot het geven van toestemming, onderscheidenlijk het afzien van rechten bevoegd waren.

Vervolgens heeft de rechtbank overwogen dat Van Spijk van deze onbevoegdheid op de hoogte was of had kunnen zijn.

Tegen deze verwerping richt zich het middel.

3.2. Het eerste onderdeel mist feitelijke grondslag.

De rechtbank is niet ervan uitgegaan dat de kunstenaars hun rechten aan de Stichting hebben overgedragen, doch dat de Stichting krachtens volmacht of lastgeving tot uitoefening van die rechten bevoegd was en dat wel met uitsluiting van de kunstenaars.

3.3. Het tweede onderdeel treft daarentegen doel.

In het midden kan blijven of de rechtbank de door de Stichting ingeroepen ‘exclusieve’ bevoegdheid heeft opgevat als een onherroepelijke volmacht of — mede — als een ‘exclusieve’ bevoegdheid om als lasthebster in eigen naam de rechten van de kunstenaars uit te oefenen. Een volmacht brengt, ook indien zij onherroepelijk is, niet mee dat de volmachtgever zijn betreffende bevoegdheid verliest. Voor zover hier van belang geldt hetzelfde voor een last om in eigen naam op te treden ter uitoefening van de rechten van de lastgever, tot wiens vermogen die rechten immers ook bij een zodanige last blijven behoren. In een en ander wordt geen verandering gebracht door een aan de volmacht of de last verbonden obligatoir beding als hier door de rechtbank is aangenomen en dat naar zijn aard in beginsel alleen degenen bindt tussen wie dat beding is overeengekomen.

3.4. Het onder 3.3 overwogene brengt mee dat de onderdelen 3 en 4 — die ervan uitgaan dat onderdeel 2 niet opgaat — geen behandeling behoeven. Het niet nader gepreciseerde en ook niet toegelichte onderdeel 5 voldoet — zo daarmee al een zelfstandige klacht bevond is — niet aan de eisen van art. 407 Rv.

3.5. Het vonnis van de rechtbank kan, als gevolg van het doel treffen van onderdeel 2, niet in stand blijven.

Na verwijzing zullen in het bijzonder nog moeten worden onderzocht de stellingen van Van Spijk ter zake van de toestemming van de kunstenaars, onderscheidenlijk het afzien door hen van de verschuldigheid van rechten.

4. Beslissing

De Hoge Raad:

vernietigt het vonnis van de rechtbank te Roermond van 17 sept. 1987;

verwijst de zaak naar het Hof te 's-Hertogenbosch ter verdere behandeling en beslissing;

veroordeelt de Stichting in de kosten van het geding in cassatie, tot op deze uitspraak aan de zijde van Van Spijk begroot op f 529 aan verschotten en f 3000 voor salaris.

Conclusie A-G Mr. Franx

1 De feiten

Blijkens het thans bestreden vonnis van de rechtbank te Roermond d.d. 17 sept. 1987 moet in cassatie het navolgende als feitelijk vaststaand worden aangenomen.

Thans eiseres tot cassatie, die ik in navolging van het vonnis verder de uitgeverij zal noemen, heeft in 1983 een kunstboek getiteld ‘8 Realisten’ (in hoger beroep door de wederpartij, de stichting, in het geding gebracht bij ‘conclusie van dupliek in hoger beroep’) uitgegeven. In dat boek zijn werken afgebeeld van acht kunstenaars, onder wie Hans Bayens en Harry op de Laak. De uitgeverij heeft aldus een werk van kunst openbaar gemaakt en verveelvoudigd in de zin van de art. 10, 12 en 13 Auteurswet 1912, zulks zonder toestemming van de stichting, bij wie Bayens en Op de Laak aangesloten zijn.

Het doel van de stichting is (o.m.) de behartiging van de auteursrechtelijke belangen van de bij haar aangeslotenen terzake van alle werken als bedoeld in art. 10 lid 1 onder 6e t/m 10e Auteurswet 1912. Die belangenbehartiging bestaat o.m. uit het voeren van beheer over alle rechten die betrekking hebben op de reproductie of tentoonstelling van de in art. 2 van haar statuten genoemde werken van haar aangeslotenen, daaronder begrepen de inning en uitbetaling van de opbrengsten die uit die rechten voortvloeien, alsmede het voeren van gerechtelijke procedures, al dan niet op eigen naam ter bescherming van de rechten van de aangeslotenen.

Bayens en Op de Laak zijn, evenals de andere bij de stichting aangesloten kunstenaars, gebonden aan het ‘Reglement van Aansluiting’ (bij conclusie van antwoord in hoger beroep door de stichting in het geding gebracht). Art. 3 van dat reglement houdt in:

‘3. *Opdracht en volmacht*

1. *Door zijn/haar aansluiting geeft de aangeslotene met uitsluiting van hem/haarzelf aan de Stichting Beeldrecht de exclusieve opdracht zijn/haar auteursrechten uit te oefenen overeenkomstig de in de art. 2 en 3 statuten omschreven bevoegdheden, met*

inachtneming evenwel van het bepaalde in de art. 4 en 6 van dit reglement. Deze opdracht en volmacht omvat mede de volmacht aan de Stichting Beeldrecht om op eigen naam, dan wel op naam van de aangeslotene, zulks naar keuze van de stichting, gerechtelijke procedures aanhangig te maken of te doen aanhangig maken door haar zusterorganisaties voor buitenlandse procedures, zo in eerste aanleg, als in hoger beroep en in cassatie als eiseres, of zich te verweren tegen vorderingen, tegen haar aangeslotenen aanhangig gemaakt terzake van hun auteursrechtelijke belangen.

2. De bevoegdheid ex art. 3 lid 1 aanhef en onder d statuten wordt uitgeoefend op een wijze, die de stichting nodig acht, tenzij de aangeslotene bij zijn/haar aansluiting de uitoefening ervan uitdrukkelijk afhankelijk stelt van zijn/haar voorafgaande schriftelijke toestemming, dan wel in een bepaald geval door middel van een aangetekend, gemotiveerd schrijven als zijn/haar mening te kennen geeft dat de stichting een ander gebruik van die bevoegdheid dient te maken.

3. Indien er ten aanzien van de in lid 2 bedoelde uitoefening van bevoegdheden verschil van mening bestaat tussen de directeur van het bureau van de stichting en de aangeslotene — ongeacht enig voorbehoud van de laatste —, draagt de directeur er zorg voor dat het conflict als agendapunt op een bestuursvergadering wordt behandeld binnen 3 maanden na het ontstaan ervan. Het bestuur neemt een bindende beslissing, daarbij beraadslagende op de ingekomen stukken van de directeur en de aangeslotene.'

De bij het reglement behorende 'Toelichting' zegt over art. 3:

'3. De aansluiting bij Beeldrecht betekent dat Beeldrecht namens de aangeslotene diens auteursrecht gaat uitoefenen, zonder dat de aangeslotene daarbij zijn/haar auteursrecht overdraagt. Dat houdt in, dat de aangeslotene zelf en anderen dan Beeldrecht zich van deze uitoefening zullen moeten onthouden.

De reden hiervan is, dat, wanneer Beeldrecht de rechten regelt met de 'gebruiker' zij die gebruiker moet kunnen verzekeren, dat hij niet nog eens door een ander kan worden aangesproken. Tevens moet Beeldrecht in geval van inbreuk op het auteursrecht van de aangeslotene ook in rechte daartegen kunnen optreden.' Met betrekking tot de in de uitgave '8 Realisten' gepubliceerde werken heeft de uitgeverij noch aan de betrokken kunstenaars noch aan de stichting een vergoeding voldaan met betrekking tot de daaraan verbonden auteursrechten.

2 Het verloop van de procedure

De stichting heeft bij inleidende dagvaarding d.d. 11 sept. 1985 de uitgeverij gedagvaard voor de Ktr. te Venlo en betaling gevorderd van f 3133,20 (met rente en kosten) als 'volledige schadevergoeding'. Daartoe stelde de stichting het volgende:

'1. aangezien blijkens haar statuten eiseres ten doel heeft de behartiging van de bij haar aangesloten kunstenaars ter zake van alle werken als bedoeld in art. 10 lid 1 onder 6e t/m 10e Auteurswet 1912, het voeren

van beheer met betrekking tot die rechten, het beschermen van die rechten en zonodig het daartoe voeren van procedures al dan niet op eigen naam. Eiseres legt hierbij haar statuten over (productie 1);

2. aangezien eiseres op grond van het onder punt 1 gestelde o.m. vertegenwoordigt de kunstenaars Hans Bayens en Harry op de Laak;

3. aangezien eiseres zich uit hoofde van haar hiervoor genoemde statutaire doelstelling per brief van 30 nov. 1983 tot gedaagde heeft gewend met de constatering, dat gedaagde zich had schuldig gemaakt aan ongeautoriseerde reproductie van de navolgende werken van de betreffende kunstenaars in haar uitgave '8 Realisten':

Hans Bayens: Theo Thijssen

Fietsers

Lopende vrouw

Meisjeskopje

Multatuli

Harry op de Laak: De Maas bij Steyl

Onder de bomen van

Waterloo

Zelfportret

Cila

Naakt

Appelen en knoflook

en gedaagde daarbij heeft aangeboden om tegen betaling van het geldende tarief daarvoor verhoogd met 50% de verschuldigde rechten binnen 7 dagen alsnog met eiseres te regelen;

4. aangezien gedaagde het aanbod van eiseres ondanks vele termijnverlengingen niet heeft aanvaard en derhalve ook geen rechten heeft betaald;

5. aangezien eiseres gedaagde op 9 aug. 1985 heeft gesommeerd tot betaling van het volledige schadevergoedingsbedrag — ten behoeve van beide kunstenaars gesteld op f 1489,80 + f 1643,40 = f 3133,20 haar voorzover nodig in gebreke heeft gesteld, doch van gedaagde niettemin geen enkele medewerking heeft gekregen;

6. aangezien eiseres derhalve genoodzaakt is thans de aan gedaagde aangekondigde gerechtelijke procedure te voeren, waarbij eiseres derhalve een schadevergoeding vordert van f 3133,20 en tevens aanspraak maakt op de wettelijke interesses vanaf 13 aug. 1985, zijnde de datum bedoeld in art. 1286 BW;'

In deze stellingen kan slechts worden gelezen een beroep op inbreuk op het auteursrecht (ter zake van de genoemde werken van Bayens en Op de Laak) als grondslag van het gevorderde.

Bij vonnis van 30 okt. 1985 heeft de Ktr. de vordering — als niet weersproken en onrechtmatig noch ongegrond — toegewezen.

De uitgeverij ging in hoger beroep en vorderde bij memorie van grieven vernietiging van het vonnis van de Ktr. met niet-ontvankelijkverklaring van de stichting althans ontzegging van haar inleidende vordering. Voor zover in cassatie van belang verwerkte de uitgeverij haar grieven in het volgende betoog:

'5. Uit de inleidende dagvaarding blijkt dat aan de appellante in rekening zijn gebracht de zgn. rechten van

de heren Hans Bayens en Harry op de Laak welke heren blijkbaar zijn aangesloten bij de Stichting Beeldrecht, die, buiten medeweten en zonder dat appellante daarin contractspartij is/is geweest, bepaalde afspraken hebben gemaakt met de stichting, die hun 'belangen' qua reproductierechten e.d. zou behartigen. Achteraf wordt de uitgeverij dan geconfronteerd met deze reproductierechten waartoe de Stichting Beeldrecht o.m. op 8 aug. 1985 aan de uitgeverij een brief stuurt waarin een voorstel wordt gedaan te betalen een bedrag van f 2340,60. In dit schrijven zijn niet alleen de heren Bayens en Op de Laak doch ook de rechten van de heer Berserik opgenomen. De uitgeverij heeft steeds de verschuldigheid van deze rechten bestreden om reden van het feit dat zulks met de betreffende kunstenaars niet is overeengekomen en de uitgeverij derhalve bezwaarlijk kan worden belast met financiële verplichtingen die buiten het kader van de getroffen overeenkomst vallen, terwijl bovendien is gebleken dat zowel de heer Bayens als de heer Op de Laak nadrukkelijk te kennen hebben gegeven van hun aanspraak op reproductierechten te willen afzien, hetgeen ook uit de aard van de overeenkomst voortvloeit, nu immers de onderhavige uitgave mede in opdracht van de kunstenaars zelf is tot stand gekomen mede tot promotie van hun exposities van waaruit uiteraard de verkoop van hun kunstwerken moet worden gestimuleerd en opdrachten moeten binnenkomen.'

Pp. wisselden verder conclusies van antwoord, re- en dupliek in hoger beroep. Zij legden enige producties over.

Bij eerstgenoemd vonnis van 17 sept. 1987 heeft de rechtbank te Roermond het vonnis van de Ktr. bekrachtigd.

De uitgeverij heeft cassatieberoep ingesteld. Zij bestrijdt het vonnis van de rechtbank met een middel, waarvan de onderdelen 1 t/m 5 klachten bevatten.

3 Het bestreden vonnis

3.1 Het komt mij voor dat de rechtbank niet tot uitgangspunt heeft genomen dat de beide kunstenaars (Bayens en Op de Laak) hun auteursrechten hebben overgedragen aan de stichting. Zij zijn auteursrechthebbende gebleven. Een overdracht zou niet te verenigen zijn met de in zoverre volstrekt duidelijke tekst van en toelichting op art. 3 'Reglement', geciteerd in het vorenstaande, sub 1.

De tegen r.o. 6 gericht motiveringsklacht van onderdeel 1 kan daarom niet slagen.

3.2 Onderdeel 1 stelt voorop dat er in cassatie van mag worden uitgegaan dat de kunstenaars de uitgeverij toestemming hebben gegeven het ten processe bedoelde boek uit te geven.

De vraag rijst of dat juist is, gelet op r.o. 6 van het bestreden vonnis, luidende:

'6. De vraag waar het evenwel om gaat is uitsluitend of de uitgeverij van de betrokken kunstenaar(s) dan wel de auteursrechthebbende toestemming heeft gekregen tot verveelvoudiging, hetgeen de rechtbank uit de stellingen van de uitgeverij niet kan afleiden.'

3.2.1 Zegt de rechtbank hier niet dat de stellingen van de uitgeverij, zoals de rechtbank die uitlegt, niet inhouden dat de uitgeverij toestemming van de kunstenaars heeft gekregen, en vormt die — feitelijke en in cassatie niet met een motiveringsklacht bestreden — uitlegging niet de primaire beslissingsgrond van het oordeel van de rechtbank dat de uitgeverij geacht moet worden geen toestemming van de kunstenaars te hebben verkregen?

Zo ja, dan zouden reeds hierop de onderdelen 1 t/m 4 van het middel vastlopen.

3.2.2 Ik ben echter geneigd aan te nemen dat de rechtbank met r.o. 7 tot uiting heeft willen brengen als dragende grond voor haar oordeel over het ontbreken van toestemming te bezigen, niet, dat de uitgeverij zich op die toestemming niet heeft beroepen, maar, dat dat beroep faalt op de in de r.o. 7, 8 en 9 beschreven gronden.

Dat zo zijnde kunnen de in onderdeel 1 vooropgestelde uitgangspunten inderdaad als zodanig in cassatie gelden.

3.3 De gedachtengang van de rechtbank is dan deze, dat de kunstenaars niet de bevoegdheid en daarom ook niet de mogelijkheid hadden hun auteursrechten buiten de stichting om uit te oefenen door (rechtstreeks) de uitgeverij toestemming tot openbaarmaking en verveelvoudiging te verlenen. Hierbij gaat de rechtbank er dan kennelijk van uit, dat de kunstenaars aan de stichting 'opdracht en volmacht' (zie meergenoemd art. 3 reglement) hebben gegeven hun auteursrechten uit te oefenen. De uitgeverij wist dat of behoorde dat te weten (r.o. 7 slot, r.o. 8) en mocht niet afgaan op daarmee onverenigbare uitlatingen van de kunstenaars (r.o. 9).

3.4 Nu niet sprake is van overdracht van auteursrechten aan de stichting (zie boven, sub 3.1) moet het er voor worden gehouden dat in de visie van de rechtbank de stichting te dezen optreedt als vertegenwoordiger van de kunstenaars. De vertegenwoordigingsbevoegdheid van de stichting berust kennelijk op opdracht en volmachtverlening. Uit r.o. 7 leid ik af dat de rechtbank in dit verband de figuur van de onherroepelijke volmacht voor ogen heeft gestaan: de kunstenaars konden niet zelfstandig, buiten de stichting om, hun auteursrechten uitoefenen. Zij hadden de behartiging van hun belangen exclusief, d.i.: met uitsluiting ook van zichzelf, opgedragen aan de stichting.

Opgemerkt zij dat, wanneer men het rechtbank—vonnis anders zou lezen en daarin wel een volmachtverlening maar geen onherroepelijkheid zou ontwaren, het vonnis aan innerlijke tegenstrijdigheid zou lijden (r.o. 7) althans onjuist zou zijn in zijn oordeel dat de kunstenaars ondanks hun volmacht aan de stichting niet meer zelf hun auteursrechten kunnen uitoefenen.

4 De inzet van het geding in cassatie

4.1 De centrale vraag in cassatie is of de uitgeverij inbreuk heeft gepleegd op de auteursrechten van de kunstenaars door — weliswaar met hun toestemming maar — zonder toestemming van de stichting als hun

vertegenwoordiger het kunstboek '8 Realisten' uit te geven.

4.2 De vraag is niet of het de uitgeverij — in ruime zin — vrijstond het boek uit te geven. Het kan best zijn dat de uitgeverij een onrechtmatige daad jegens de stichting heeft begaan door te profiteren van de wanprestatie die de kunstenaars ten opzichte van de stichting hebben gepleegd door in strijd met de statuten en reglement hun auteursrechten buiten de stichting om zelf uit te oefenen. De stichting heeft haar vordering echter niet gebaseerd op zo'n onrechtmatige daad; zie haar inleidende dagvaarding, geciteerd en gekwalificeerd in het bovenstaande, sub 2.

4.3 De r.o. 7, 8 en 9 geven enig voedsel aan de opvatting dat de rechtbank het door mij onder 4.2 genoemde heeft miskend en de grondslagen van de te beoordelen vordering heeft verlaten door te overwegen en te beslissen dat de uitgeverij een onrechtmatige daad jegens de stichting heeft begaan — niet door inbreuk te plegen op auteursrechten maar — door te handelen in strijd met de jegens de stichting in acht te nemen zorgvuldigheid.

Echter, mede gelet op r.o. 11, lijkt me aannemelijk dat de rechtbank ook in de r.o. 7, 8 en 9 aan inbreuk op auteursrechten heeft gedacht. Deze interpretatie van het rechtbank-vonnis gaf ik al in het vorenstaande, sub 3.3 en 3.4.

4.4 Derhalve: waren de kunstenaars, ondanks de door hen aan de stichting verleende opdracht en vertegenwoordigingsbevoegdheid, in staat zelf rechtstreeks hun auteursrechten uit te oefenen door de uitgeverij te autoriseren tot openbaarmaking en verveelvoudiging?

5 Onherroepelijke volmacht?

5.1 De vragen gesteld sub 4.1 en 4.4 kunnen worden herleid tot de vraag of de kunstenaars hun volmacht aan de stichting (tot uitoefening van hun auteursrechten) al dan niet konden herroepen.

5.2 Volgens de heersende leer werkt volmachtverlening in het algemeen niet privaatief, dat wil zeggen berooft de volmachtverlener niet van zijn bevoegdheid de desbetreffende handelingen zelf te verrichten. Zie: Asser-Van der Grinten I (De vertegenwoordiging) (1985), nr. 70.

5.3 Kan bij het verlenen van volmacht rechtsgeldig worden bedongen dat de volmacht onherroepelijk — 'exclusief' — is verleend?

Art. 303013 lid 1 NBW bepaalt, voor zover thans van belang:

'Voor zover een volmacht strekt tot het verrichten van een rechtshandeling in het belang van de gevolmachtigde of van een derde, kan worden bepaald dat zij onherroepelijk is (...).'

Dit is in overeenstemming met hetgeen thans als heersende leer kan worden beschouwd. De onherroepelijkheid van de volmacht heeft een rechtvaardiging nodig. Onherroepelijkheid heeft immers als verstrekkend rechtsgevolg dat de volmachtverlener handelingsonbevoegd wordt ten opzichte van het object van zijn volmacht. Dit is met name wanneer het auteursrechten betreft moeilijk

verenigbaar met 'de gerechtvaardigde belangen en morele rechten van de auteur'. Vgl.: Verkade-Spoor, 'Auteursrecht' (1985), p. 243–248 (nr. 192); Van der Grinten in de bundel 'Met eerbiedigende werking' (1971), p. 133 e.v.; HR 1 juli 1986, NJ 1986, 692 (m.nt. CJHB), met verdere vindplaatsen.

Gewoonlijk wordt als rechtvaardiging voor onherroepelijkheid geeist dat de volmacht (mede) in het belang van een ander dan de volmachtgever is verleend, derhalve: in het belang van de gevolmachtigde of van een derde. Zie: Asser-Van der Grinten I. a.w., nrs. 71 (die een verdergaande eis stelt door de rechtvaardiging voor de onherroepelijkheid te zoeken in de rechtsplicht tot het verrichten van bepaalde rechtshandelingen die op de volmachtgever rust) — 76, met gegevens; Van Zeven, 'Parlementaire geschiedenis' Boek 3 NBW, p. 292– 295; Schoordijk, 'Vermogensrecht in het algemeen naar Boek 3 van het nieuwe BW (titel 1 t/m 5, titel 11)' (1986), p. 225–228; Dorhout Mees, 'Nederlands handels- en faillissementsrecht' I (1984), p. 32–33 (nr. 2.53); Bloembergen, 'Vertegenwoordiging' (1986), p. 42–45 (nr. 20). Art. 303013 lid 1 betekent een uitbreiding van de mogelijkheid van een onherroepelijke volmacht. Deze uitbreiding is ontleend aan het Benelux-ontwerp, dat op zijn beurt is geïnspireerd door het Unidroit-voontwerp; zie Van Zeven, a.w., p. 292–293. De onherroepelijkheid is echter beperkt tot de in art 303013 lid 1 bedoelde gevallen.

5.4 De stichting heeft zich in eerste aanleg te dezen beperkt tot een verwijzing naar haar statuten en een daaruit voortvloeiende bevoegdheid tot beheer en bescherming van de rechten van de aangesloten auteurs, zie inleidende dagvaarding sub 1, geciteerd in het vorenstaande, onder 2. In hoger beroep heeft de stichting op dit punt volstaan met de volgende stelling in haar 'conclusie van dupliek in hoger beroep' (p. 3): '9. Waarom deze volmacht exclusief is, maakt dit geding duidelijk: om de kunstenaar te vrijwaren tegen gedrag, zoals Van Spijk zich dat permitteert en dat juist beoogt beeldende kunstenaars te bewegen hun rechtmatige auteursrechtelijke aanspraken weg te geven.'

Hier wordt uitsluitend het belang van de volmachtgever ingeroepen en niet enig belang van de gevolmachtigde of van een derde.

In zijn schriftelijke toelichting in cassatie d.d. 27 jan. 1989 heeft de raadsman van de stichting betoogd (p. 1–2):

'De rechtvaardiging voor een zodanige exclusieve volmacht is gelegen in het collectieve belang van alle aangesloten kunstenaars dat door Beeldrecht wordt behartigd. Kunstenaars zijn individueel niet in staat het beheer op een effectieve manier uit te oefenen omdat : (...).'

Voorts wijst de schriftelijke toelichting erop dat organisaties zoals de stichting geen winst oogmerk hebben (p. 3) en de collectieve belangen van de aangesloten kunstenaars 'als groep' behartigen (p. 3, 4, 9, 10). Bepleit wordt een splitsing in zakenrechtelijke zin van het subjectieve recht (auteursrecht) in dier

voege dat de stichting een fiduciair, zelfstandig uit te oefenen recht verkrijgt als gevolg van de volmachtverlening, aansluitend aan de trust volgens Angelsaksisch recht waarbij een splitsing is voltrokken tussen macht (bij de trustee-gevolmachtigde) en belang (bij de volmachtgever-trustor). De stichting zou als 'trustee' verplicht zijn tot behartiging van de belangen van de kunstenaars als 'beneficiaries': 'legal ownership' naast 'beneficial ownership'.

5.5 Het vorenstaande komt er op neer dat de stichting in de feitelijke instanties slechts heeft gewezen op behartiging van belangen van de aangeslotenen zelf, en dat voor het eerst in cassatie daaraan een tweetal elementen wordt toegevoegd: de collectiviteit (van alle aangeslotenen) die gediend zou zijn met behartiging van de belangen van een individuele aangeslotene, alsmede de (fiduciaire) trust-constructie.

5.6 Naar mijn mening worden aldus feitelijke, in cassatie niet toelaatbare nova ingeroepen.

5.7 Bovendien is de bepleite trust-structuur niet inpasbaar in het thans geldende Nederlandse recht en onverenigbaar met art. 303013 lid 1 NBW. Wat de onderhavige zaak betreft, van overdracht (bijv. ten titel van beheer, zoals bepleit door Uniken Venema; zie de recente beschouwingen van Van Koppen in WPNR 1989 (nrs. 5906/7), p. 125 e.v.) is i.c. geen sprake. Men kan de stichting niet 'legal owner' noemen; zij is (slechts) gevolmachtigde. Vgl., over het verlenen van licenties — hetgeen minder ver gaat dan overdracht maar in beginsel verder dan het verlenen van volmacht zoals in deze zaak —: zie Verkade-Spoor, 'Auteursrecht' (1985), p. 281–282. Wanneer A eerst aan B en daarna aan C een exclusieve licentie verleent, heeft B jegens C geen aktie uit het auteursrecht, eventueel wel een aktie uit onrechtmatige daad (welbewust meewerken aan A's wanprestatie).

Het collectiviteitsaspect: dat kunstenaar A door volmachtverlening aan een belangenorganisatie mede het belang van zijn mede-aangesloten kunstbroeder B dient, moge in zekere zin waar zijn, maar m.i. onvoldoende voor toepasselijkheid van art. 3.3.13 lid 1. De behartiging van B's belangen heeft daarbij immers teveel een indirect karakter. Het bestaan van de stichting dient, in abstracto, de belangen van A en B, enz. Het uitoefenen van A's auteursrechten door de stichting kan B's belangen echter niet rechtstreeks dienen, maar slechts langs een omweg, nl. in die zin dat de stichting als organisatie die ook B's belangen beoogt te dienen zijn bestaansrecht mede ontleent aan de behartiging van de belangen van A en van de andere aangeslotenen. Op zulke gevallen ziet art. 303013 lid 1 m.i. niet.

Bij dit alles is van een eigen belang van de stichting als gevolmachtigde geen sprake.

Het door Mr. Laret ingeroepen HR 28 nov. 1941, NJ 1942, 205 betrof een andere casus, nl. een geval van overdracht van auteursrecht aan Buma.

6 Het vorenstaande brengt mee dat de onderdelen 2 en 3 van het middel in hun rechtsklachten gegrond zijn.

De rechtbank is uitgegaan van de onjuiste rechtsopvatting, dat de aan de stichting verleende

volmachten onherroepelijk zijn ook al zijn die volmachten uitsluitend verleend in het belang van de kunstenaars Bayens en Op de Laak.

Mocht het ervoor worden gehouden dat de rechtbank bedoeld heeft het rechtens juiste uitgangspunt aan te houden dat bedoelde volmachten ook zijn verleend in het belang van de stichting of van derden, dan is in het licht van de stellingen van de stichting onbegrijpelijk welk(e) belang(en) de rechtbank op het oog had, zodat dan de motiveringsklacht van onderdeel 3 gegrond zou zijn.

7 Onderdeel 4 kan m.i. onbesproken blijven.

Overigens komt het mij voor dat dat onderdeel zich richt tegen een tweetal overwegingen (r.o. 7 (slot) en 9) die het oordeel over schending van het auteursrecht van Bayens en Op de Laak niet dragen. Dit zou anders liggen indien de rechtbank, anders dan ik meen, de vorderingen van de stichting zou hebben beoordeeld als gegrond op strijd met de zorgvuldigheidsnorm bij onrechtmatige daad. In die optiek zouden de aangevallen r.o. 7 en 9 wel relevant zijn. Zie het vorenstaande, onder 4.3.

8.1 Onderdeel 5 richt zicht tegen de tweede zin van r.o. 2 met een rechtsklacht die naar mijn mening onvoldoende is gepreciseerd en niet voldoet aan de eis van art. 407 lid 2 Rv.

8.2 Echter, misschien moet in het onderdeel de klacht worden gelezen dat de rechtbank heeft miskend dat van schending van auteursrecht geen sprake kan zijn wanneer de auteursrechthebbende tot die gepretendeerde schending zijn toestemming heeft gegeven.

In die lezing mist de klacht, als ik mij niet vergis, feitelijke grondslag. De rechtbank heeft zich in r.o. 2 nog niet gebogen over de vraag of de uitgeverij inbreuk op de ten processe bedoelde auteursrechten heeft gepleegd. In r.o. 2 stelt de rechtbank nog slechts de vraag wie het litigieuze boekwerk heeft verveelvoudigd, de uitgeverij of de betrokken kunstenaars. Die vraag beantwoordt de rechtbank door de uitgeverij als 'verveelvoudiger' aan te wijzen ondanks de medewerking van de kunstenaars. Of die medewerking aan het verveelvoudigen het karakter van auteursrechtsschending kan ontnemen is, dunkt me, in r.o. 2 niet aan de orde.

9 Gegrondbevinding van de onderdelen 2 en 3 van het middel leidt tot de conclusie dat de HR het vonnis van de rechtbank te Roermond van 17 sept. 1987 zal vernietigen en de zaak zal verwijzen naar het Hof te 's-Hertogenbosch.